

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนและสิ่งแวดล้อม จากการดำเนินงานตามโครงการสถานีสาธิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: ภูมิบ้านแปกแซ่ม ตำบลเปียงหลวง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ 1) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตการดำรงชีพและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวไทยภูเขาเผ่าลีซอบ้านแปกแซ่ม 2) ศึกษาการดำเนินงานของโครงการสถานีสาธิตฯ ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำลำธาร และ 3) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อสภาพแวดล้อมของชุมชนบ้านแปกแซ่ม ตามโครงการสาธิตฯ การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ประชากรเผ่าลีซอ บ้านแปกแซ่ม จำนวน 94 ครอบครัว และเจ้าหน้าที่โครงการสถานีสาธิตฯ การรวบรวมข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือนละ 1 คน และการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของโครงการสถานีสาธิตฯ รวมทั้งเจ้าหน้าที่สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ 16 รวม 10 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลจากการศึกษาครั้งนี้ มีดังนี้

5.1 สรุปผล

1) วิถีชีวิตการดำรงชีพและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวเขาเผ่าลีซอ ก่อนการดำเนินงานของโครงการสถานีสาธิตฯ การดำรงชีพของชาวลีซอคล้ายกับชาวเขากลุ่มอื่น ๆ คือ ยังชีพด้วยการโค่นถางป่า เผาป่า เพาะปลูกพืชอาหารใช้บริโภคภายในครัวเรือน เมื่อดินเสื่อมผลผลิตจากการใช้ที่ดินเดิม 2-3 ปี ลดน้อยลง ชาวลีซอจะอพยพโยกย้ายที่ทำกินใหม่ ก่อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ ป่าต้นน้ำลำธาร ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มากมาย ภายหลังจากการดำเนินงานของโครงการสถานีสาธิตฯ มีการแนะนำส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ ทำให้ชาวลีซอมีงานทำจากโครงการสถานีสาธิตฯ งานปลูกป่า ทำการแนวกันไฟ การป้องกันไฟป่าและอื่น ๆ

2) การดำเนินงานของโครงการสถานีสาธิตฯ มีทั้งการส่งเสริมอาชีพให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่ชาวเขาเผ่าลีซอ การฟื้นฟูปลูกป่าทั้งบริเวณภูเขาและที่ลาดชัน ป่าต้นน้ำลำธาร โดย

ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม การดำเนินงานประสบผลดี ป่าฟื้นฟูมากขึ้น ป่าต้นน้ำมีมากขึ้น ช่วยให้เกิดความชุ่มชื้นและเพิ่มปริมาณน้ำในลำห้วย ตำราให้มีน้ำไหลตลอดปี โครงการจัดสรรที่ดินทำกินให้ครอบครัวละ 4 ไร่ ทำให้ชาวไลโซมีที่ทำกินเป็นหลักแหล่งลดการบุกรุกพื้นที่ป่าได้มาก

3) การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมประกอบด้วย ภายในของชุมชนมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเกษตร จากไร่เลื่อนลอย ต้องโยกย้ายที่ทำกินบ่อย ๆ เปลี่ยนมาใช้ที่ดินที่ได้รับการจัดสรร ครัวเรือนละ 4 ไร่ การใช้ที่ดินเข้มข้นมากขึ้น ปลูกพืชอาหารพืชผักหลายชนิด เลี้ยงสัตว์ ช่วยให้มีอาหารมากขึ้น ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ การฝึกอบรม สาธิตความรู้ จากโครงการสถานีฯ การจ้างงาน ทำให้ชาวไลโซมีงานทำ มีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพ ช่วยลดแรงกดดันในการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ การเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเรื่องของการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม และชาวไลโซได้พึ่งพาป่าไม้ในการยังชีพมากขึ้นด้วย

ผลจากการศึกษาครั้งนี้พบประเด็นสำคัญ ๆ บางประการ คือ ในอดีตการที่จะให้ชาวเขาเลิกปลูกพืชเสพติด (ฝิ่น) ในการพัฒนาต้องมีการส่งเสริมพืชทดแทนฝิ่น ส่งเสริมปลูกพืชเศรษฐกิจหลาย ๆ ชนิด เช่น พืชผักเมืองหนาว ไม้ดอก ไม้ผลต่าง ๆ รวมทั้งการมีงานทำ มีรายได้มากขึ้น ทำนองเดียวกัน การที่สามารถหยุดยั้งการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ ป่าต้นน้ำ เพื่อการทำไร่เลื่อนลอย จำเป็นต้องหาวิธีการให้ชาวเขาทำการเกษตรแบบพอเพียง ใช้พื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ ทำกิจกรรมเสริมให้มีรายได้ต่อการยังชีพจะช่วยลดแรงกดดันการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ได้

5.2 ประเด็นที่พบจากการศึกษา

1) ถ้ามีการปล่อยให้ชาวเขาเผ่าไลโซบ้านแปกแซม ดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติจะทำให้เกิดการบุกรุกโค่นถางป่าเพิ่มมากขึ้น สภาพของความเป็นอยู่ชาวเขาเหล่านี้จะมีความยากจนเพิ่มขึ้น การเปิดโอกาสให้เข้ามาทำงานรับจ้างในโครงการสถานีฯ เป็นหนทางที่จะหยุดยั้งการบุกรุกทำลายป่าได้ในระดับหนึ่ง

2) ประเด็นสำคัญที่พบจากการศึกษา เกี่ยวกับความหวังใจที่ว่าหากโครงการหยุดยั้งหรือไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ ไม่มีการจ้างงาน ชาวบ้านไม่มีรายได้ ประกอบกับจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น สภาพความเป็นอยู่จะลำบาก ขาดแคลน พวกเขาจะหันกลับไปดำเนินชีวิตแบบเดิมอีก

3) การที่ชาวเขาเผ่าไลโซมีงานทำมีรายได้จากการดำเนินงานของโครงการสถานีฯ นับว่ามีส่วนช่วยในการลดแรงกดดันในปัญหาทางด้านเศรษฐกิจในความเป็นอยู่มีรายได้สามารถ

นำรายได้มาเลี้ยงครอบครัว มีการส่งเสริม มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการขยายพื้นที่เพาะปลูกในพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรที่ทำกินอีกทางหนึ่งด้วย

4) การให้โอกาสหลาย ๆ อย่างจากโครงการสถานีสาธิตฯ แก่ชาวเขาเผ่าลีซอช่วยให้พวกเขาเกิดความสำนึกในการที่จะช่วยบำรุงรักษาสภาพป่าไม้ ป่าต้นน้ำ และสภาพแวดล้อมในพื้นที่มากขึ้น

5.3 อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนและสิ่งแวดล้อม จากการดำเนินงานตามโครงการสถานีสาธิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ: กรณีบ้านแปกแซม ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ทราบถึงวิถีชีวิต การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร แนวทางการอนุรักษ์และปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม

ชาวเขาเผ่าลีซอบ้านแปกแซม หมู่ที่ 6 ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ในปัจจุบันนี้ ชาวเขาเผ่าลีซอที่อพยพเข้าสู่ประเทศไทยนี้เป็นพวกที่อพยพมาจากเขตเชียงตุงและเมืองป๋น ซึ่งอยู่ในรัฐฉานของประเทศพม่า เมื่อประมาณ 50 ปีเป็นไปตามการศึกษาของ ขจัดภัย บุญพัฒนา (2517)

ชาวเขาเผ่าลีซอยังคงนับถือผีอยู่เป็นส่วนใหญ่ มีอยู่บ้างที่หันมานับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ การนับถือผียังคงพบเห็นในหมู่บ้านโดยทั่วไป มีผีประจำหมู่บ้าน ผีบ้าน ผีเรือน ผีหลวง ผีป่า ผีน้ำหรือผีลำห้วย ชุมชนจะมีพิธีกรรมทางด้านกิจกรรมบูชาผีเป็นประจำซึ่งถือว่าเป็นขนบธรรมเนียมที่มีการสืบทอดกันมาโดยตลอด สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหรือทางอื่นก็จะมีความเชื่อว่าเป็นการกระทำของผีที่เกิดความไม่พอใจ เพราะฉะนั้นการจะทำการสิ่งใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำมาหากิน การเพาะปลูก การอยู่อาศัยและอื่น ๆ จะต้องมีพิธีกรรมเสียก่อน คนพวกนี้จะเคร่งครัดในพิธีกรรมเป็นอย่างมาก เช่นเดียวกับการศึกษาของ ประคอง ยอดหอม (2543) การอนุรักษ์ป่าไม้ ของชาวเขาเผ่าลีซอประเพณี ความเชื่อและถือว่าป่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่และอยู่และป่าไม้ที่เป็นป่าต้นน้ำ ส่วนกรณีของ ทวิช จตุรพฤกษ์ (2542) พบว่า แต่ละครัวเรือนของชาวเขาเผ่าลีซอมีความเชื่อในเรื่องผีและข้อห้ามต่าง ๆ ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ของชุมชน ทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างปกติโดยเฉพาะความเชื่อที่ว่าธรรมชาติมีผู้ดูแล

ทรัพยากรธรรมชาตินั้นเป็นสิ่งที่อยู่จำกัด ต้องมีการอนุรักษ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหมู่บ้านแปกแซม เป็นหมู่บ้านที่ติดกับแนวชายแดน ห่างไกลจากชุมชนใหญ่ มีโครงการสถานี

ที่ได้เข้าไปช่วยเหลือในด้านความเป็นอยู่ ส่งเสริมพัฒนาให้ได้รับความความเข้าใจต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งสภาพแวดล้อมในพื้นที่ห่างไกลมีความเสี่ยงต่อการถูกทำลายเป็นอย่างมาก ต้องมีการให้การศึกษาเพื่อสร้างแนวคิดสิ่งแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมศึกษา ซึ่งมนัส สุวรรณ (2549) เสนอในแนวคิดมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมมีความผูกพันกันมาโดยตลอด ส่วนหนึ่งของสาเหตุและปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นมาจากการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของมนุษย์ และมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะต้องมีการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมซึ่งมีสาเหตุมาจากมนุษย์ เพื่อให้มีการส่งเสริมความเข้าใจ มีความตระหนักและซาบซึ้ง เกิดทักษะในการเรียนรู้ มีการพัฒนาในการมีส่วนร่วมเพื่อร่วมกันรักษาสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น

สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงมีความห่วงใยของพื้นที่สภาพป่าต้นน้ำ พระองค์ทรงได้เลือกพื้นที่เพื่อจัดทำโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ขึ้น ในภาคเหนือมีหลายพื้นที่ที่ได้ถูกกำหนด โดยมีการจัดสรรให้ราษฎรเข้าไปอยู่อาศัย มีการพัฒนาส่งเสริมด้านความเป็นอยู่ สร้างจิตสำนึกในการรักษาป่าต้นน้ำและเกิดความหวงแหนป่า ได้มีการคุ้มครองป่า โดยมีเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมป่าไม้ กรมชลประทาน ให้การสนับสนุน เป็นต้น (วิชัย กิจมี, 2544)

การมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติของโครงการสาธิตฯ ที่ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทรับรู้รับทราบและร่วมกันรักษาทรัพยากรป่าไม้ ป่าต้นน้ำ ลำธาร วัตถุประสงค์ ต้องการประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยมีส่วนร่วมในการคิด ในการวางแผน ในการดำเนินการและการติดตามประเมินผล ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันทุกฝ่าย

ส่วนด้านเศรษฐกิจพอเพียง โครงการสาธิตฯ ได้มีการนำเอาความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงมาให้ชุมชนได้เรียนรู้เพื่อยกระดับของความเป็นอยู่ของแต่ละครอบครัวให้ดีขึ้น อยู่อย่างเรียบง่าย พึ่งพาตนเองและรักษาสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ

จากการได้รับการเรียนรู้ในการปลูกพืชแนววนเกษตรจากโครงการสาธิตฯ ทำให้มีการปรับปรุงปรับเปลี่ยนการใช้ที่ดินบนพื้นที่สูงเช่นเดียวกับ สันธุ์ สโรบล (2531) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ที่ดินบนพื้นที่สูงของเกษตรกรที่เป็นชนเผ่ากะเหรี่ยงซึ่งต้องอาศัยมาตรการในการอนุรักษ์ที่ถูกต้อง โดยที่มาตรการดังกล่าวสามารถช่วยอนุรักษ์ดินและน้ำได้เป็นอย่างดี การอนุรักษ์ป่าไม้ ป่าต้นน้ำของชุมชนแปกแซมได้มีการกระทำอย่างต่อเนื่องโดยได้รับการสนับสนุนการเรียนรู้จากโครงการสาธิตฯ หน่วยป่าไม้ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้มีการส่งเสริมให้มีการทำเกษตรในพื้นที่ที่ได้จัดสรรให้ ไม่ให้มีการบุกรุกทำลายป่า มีปลูกป่าทดแทน มีการบำรุงรักษาป่าต้นน้ำ มีการทำแนวกันไฟ เป็นอาสาสมัครป้องกันไฟป่า ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจว่าป่าไม้ ป่าต้นน้ำ เป็น

แหล่งกำเนิดของน้ำกินน้ำใช้ น้ำสำหรับการทำการเกษตรเช่นเดียวกับข้อเสนอของ พัชรินทร์ ราชะนะ (2537) ที่ว่า กลุ่มชาวเขาเห็นว่าพื้นที่มีป่าไม้จะช่วยเก็บกักน้ำทำให้พื้นที่ทำการเกษตรของ พวกเขาได้รับประโยชน์จากแหล่งน้ำ

แต่เดิมเมื่อโครงการสาธิตฯ ยังไม่ได้เข้าไปดำเนินการทำการเกษตรของชาวลีซอจะ มีการปลูกพืชไร่แบบเลื่อนลอย ได้มีการปรับเปลี่ยนโยกย้ายพื้นที่ทำกินตลอดเวลา มีลักลอบตัด ไม้ โคนทำลายแผ้วถางเพื่อขยายพื้นที่ทำกินจนทำให้เกิดการเสื่อมโทรมของพื้นที่ป่า ต่อมา ภายหลังได้รับการพัฒนาส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ มีการสร้างจิตสำนึก การมีส่วนร่วมในกิจกรรม อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามที่ ปฐวิ แสงฉาย (2536) ให้ความเห็นว่าการที่ ทำให้ป่าไม้ลดลงคือ กลุ่มผู้ลักลอบตัดไม้เพื่อขายและการโค่นถางป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยของชาวเขา นั้นเอง

เมื่อโครงการสถานีสานิตฯ ได้เข้าไปดำเนินการจึงได้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการ จัดสรรที่ดินทำกินสำหรับชาวเขาเผ่าลีซอบ้านแปกแซม ครอบคลุมละ 4 ไร่ และเนื่องจากการ เพิ่มของจำนวนประชากรของครอบครัวทำให้พื้นที่ทำกินไม่เพียงพอ และบางพื้นที่ที่ได้รับการ จัดสรรเป็นพื้นที่ที่ไม่เอื้อต่อการทำการเกษตรห่างไกลจากแหล่งน้ำ ทำให้มีการดิ้นรนหาที่ทำกิน เพิ่มโดยบุกรุกเข้าไปในเขตพื้นที่ป่าไม้ และป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายเนื่องจาก จำนวนพลเมืองเพิ่มมากขึ้นการทำลายป่าไม้ก็จะมากขึ้น เพราะประชาชนต้องการพื้นที่ทำการ เพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ตลอดจนความต้องการใช้สอยไม้หรือทำเป็นสินค้า แต่การตัดไม้อย่าง ปราศจากระเบียบและหลักเกณฑ์ที่ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้เริ่มเสื่อมลงโดยเฉพาะป่า บริเวณต้นน้ำลำธารทำลายลงอย่างมาก สอดคล้องกับงานของประดิษฐ์พร จิระปัญญาเลิศ (2540) และ เทียม คมกฤต (2514) ปัญหาเหล่านี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการแก้ไข

การส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ในด้านป่าไม้และระบบนิเวศ ที่มีการปลูกฟื้นฟูสภาพป่า ต้นน้ำลำธาร ปลูกป่าไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ตลอดจนการจัดทำฝายต้นน้ำลำธารแบบ ผสมผสานบริเวณลำห้วยต่าง ๆ ในพื้นที่โครงการฯ เป็นการสร้างให้เกิดความสมดุลของระบบ นิเวศโดยได้ให้ความสำคัญของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเป็นหลักสอดคล้องกับงานของ โยชิน จันทวี (2548)

โครงการสาธิตฯ ซึ่งได้เกิดขึ้นในพื้นที่ทำให้ประชาชนในชุมชนได้รับผลประโยชน์ใน หลาย ๆ ด้าน ทำให้สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนดีขึ้น ทรัพยากรป่าไม้ ป่าต้นน้ำ ลำธาร และ ระบบนิเวศของพื้นที่อยู่ในสภาพที่เกื้อกูลและเกิดความสมดุล ประชาชนมีความพึงพอใจในการ ได้รับการพัฒนาส่งเสริมอาชีพและมีรายได้มาเลี้ยงครอบครัวตามโครงการพระราชดำริฯ ทำให้

เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน มีการอนุรักษ์ป่าไม้และสัตว์ป่า มีการฟื้นฟูสภาพป่าให้มีสภาพดีขึ้น ประชาชนได้ใช้ประโยชน์จากป่า อยู่ร่วมกับป่าได้ คีตกุล ธรรมสาณกุล (2547)

โครงการสถานีสาธิตฯ ได้ส่งเสริมถ่ายทอดความรู้ให้กับราษฎรบ้านแปกแซมที่เข้ามารับจ้างทำงานตลอดจนการออกไปส่งเสริมในพื้นที่หมู่บ้านให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการรักษาป่าต้นน้ำ ป่าไม้และสภาพแวดล้อมของป่า และมีความเป็นอยู่ตามนโยบายของโครงการสถานีสาธิตฯ เป็นไปตามการศึกษาของ บุญญฤทธิ์ จันทร์คำ (2550) เรื่องการถ่ายทอดความรู้เพื่อการพึ่งตนเองแบบเศรษฐกิจพอเพียงในเกษตรกรเผ่าลีซอ บ้านแปกแซม อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรเผ่าลีซอมีประสบการณ์รับการอบรมจากสถานีสาธิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมบ้านแปกแซม และเกือบครึ่งเคยทำงานในสถานี ซึ่งส่วนใหญ่ระบุว่า เจ้าหน้าที่สถานีมาติดตามเรื่องการทำปุ๋ยหมักและติดตามเรื่องการปลูกผัก เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดสารพิษและการทำปุ๋ยหมัก และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวไทยภูเขาเผ่าลีซอบ้านแปกแซม ได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ได้มีการเรียนรู้พัฒนาความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัว โดยได้ยึดหลักแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตามที่ พระพนธ์ เรื่องวัฒนา (2550) ได้ศึกษาเกี่ยวกับรายได้และค่าใช้จ่ายของราษฎรในสถานีสาธิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมตามพระราชดำริบ้านแปกแซม อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า รายได้และค่าใช้จ่ายของราษฎรในสถานีสาธิตฯ มีรายได้ในภาคการเกษตรถึงร้อยละ 91 รายจ่ายของครัวเรือนมีรายจ่ายร้อยละ 97 ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายในการครองชีพ ความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายพบว่า ความสมดุลทางด้านเศรษฐกิจ ร้อยละ 75 อีกร้อยละ 25 มีรายได้น้อยกว่าค่าใช้จ่ายและมีปัญหาหนี้สิน การดำเนินชีวิตของราษฎรบ้านแปกแซมมีความสอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนและสิ่งแวดล้อม การดำเนินงานตามโครงการสถานีสาธิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: ครัวเรือนบ้านแปกแซม ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการดำรงชีพของชาวเขาเหล่านี้ได้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าแต่ก่อนเนื่องจากการได้รับการสนับสนุนพัฒนาส่งเสริมในการจ้างงานในโครงการสาธิตฯ ครอบครัวละ 1 คน ซึ่งสามารถนำไปเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว และได้รับการเรียนรู้จากการทำงานด้านการเกษตรสามารถนำไปปรับเปลี่ยนการปลูกพืชผักที่ปลอดสารพิษ การปลูกดอกไม้เมืองหนาว การทำปุ๋ยหมัก การปศุสัตว์ โดยได้รับแม่พันธุ์ ทั้งสุกร เป็ด ไก่ ที่สามารถนำไปเลี้ยงเพื่อขยายพันธุ์ ผลผลิตที่ได้นำไปขายให้กับทางโครงการ

สาธิตฯ เพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่ง คนเหล่านี้เมื่อมีงานทำและมีรายได้จากโครงการสาธิตฯ แล้วไม่มีโอกาสที่จะไปบุกเบิกป่าหรือเข้าไปตัดไม้ทำลายป่าเพื่อนำไปขายเป็นรายได้

ส่วนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นของชาวไทยภูเขาเผ่าลีซอได้รับการแนะนำ การอบรมให้ความรู้ด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำลำธารนั้น โครงการสาธิตฯ จะเห็นได้ว่าชาวไทยภูเขาเผ่าลีซอได้เข้าไปรับจ้างทำงานในโครงการสาธิตฯ และโครงการของป่าไม้ทั้งสองหน่วยงานได้มีการแนะนำอบรมให้ความรู้ในการปลูกป่า รักษาป่าต้นน้ำ มีการทำแนวกันไฟ การรักษาความสมดุลของระบบนิเวศจากเจ้าหน้าที่ทั้งสองหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับได้นำตัวแทนของหมู่บ้านเข้ารับการอบรมในโครงการต่าง ๆ ที่มุ่งอนุรักษ์ทรัพยากรจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรท้องถิ่น โดยให้เกิดจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการปกป้องรักษาป่า ป่าต้นน้ำและทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ มีความรักความหวงแหนเพื่อความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้าน ปัจจุบันที่มีต่อผลการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของบ้านแปกแซมตามโครงการสาธิตฯ สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่ค่อนข้างยากจนแต่ครอบครัวมีสมาชิกหลายคน มีรายได้จากการรับจ้างและการปลูกพืชทางการเกษตร จึงมีความต้องการที่ดินเพิ่มเพื่อจะทำการเพาะปลูก จึงมีบางส่วนที่เข้าไปปลักลอบบุกเบิกกลางป่าเพื่อหาที่ดินเพิ่ม การเพิ่มจำนวนของประชากรของหมู่บ้าน เพิ่มจากการมีครอบครัวซึ่งหมู่บ้านแปกแซมเป็นหมู่บ้านที่ติดกับชายแดนมีอพยพการย้ายถิ่นที่อยู่เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งเป็นประชากรแฝง มีการบุกเบิกป่าเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน การคมนาคม พื้นที่ของหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลการเดินทางไปมาลำบาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูฝนความเป็นอยู่ต้องอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่เพื่อแก้ปัญหาของตนเองและครอบครัว ภาครัฐหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบนอกจากโครงการสาธิตฯ แล้ว ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อสภาพความเป็นอยู่ของคนเหล่านี้ จึงเกิดการบุกเบิกทำลายป่าทำให้สภาพแวดล้อมสูญเสีย ต้องมีการเข้าไปดูแลรักษาร่วมกันหลายหน่วยงาน ส่วนด้านการศึกษา ประชากรส่วนมากจะไม่มีการศึกษาหรือไม่ได้รับการศึกษา เนื่องจากไม่มีสถานศึกษาในหมู่บ้าน แต่ถ้ามองภาพรวมทั้งหมดของประชากรในหมู่บ้านแล้วมีการยอมรับและรับการช่วยเหลือจากโครงการสาธิตฯ และมีความต้องการที่จะเข้าไปทำงานเพื่อทำให้เกิดมีรายได้ เพราะในหมู่บ้านไม่มีการสร้างงานหรือจากงานแต่อย่างใดนอกจากงานฝีมือเช่น การทอผ้า การปักผ้า การตีมีด และการทำการเกษตรของตนเองเท่านั้น

จากการศึกษาในครั้งนี้โครงการสถานีสาธิตฯ ต้องมีการดำเนินการของโครงการอย่างต่อเนื่องรวมทั้งให้การศึกษาในทุกรูปแบบเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนต่อไป

5.4 ข้อเสนอแนะ

1) จากการศึกษาพบว่า ชาวเขาเผ่าลีซอ เป็นกลุ่มชนที่มีความเป็นตัวของตัวเองมาก มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง การยอมรับต่อสิ่งแปลกใหม่หรือคนอื่นที่ไม่เคยรู้จักคุ้นเคยกันมาก่อน จะให้ความร่วมมือน้อยมากหรือไม่ให้ความสนใจต่อกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นนั้นเลย ทั้งนี้ ชาวเขาเหล่านี้จะเชื่อฟังผู้นำ และมีความเคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณีเชื่อผีเพราะคนเหล่านี้จะยึดถือการนับถือผีมาก ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในด้านที่มีปัญหาจะคิดว่าผี เกิดความไม่พอใจ จึงทำให้เกิดเหตุการณ์นั้น ๆ ขึ้น การแก้ปัญหาจะต้องแก้ที่ผี มีการเลี้ยงผี สิ่งใดที่จะเข้าไปสู่ชุมชน ชาวเขาเหล่านี้จะไม่ให้การต้อนรับ เพราะฉะนั้นแล้วถ้ามีกิจกรรมใด ๆ ที่จะนำเข้าสู่หมู่บ้านหรือชุมชนของชาวเขาเผ่าลีซอ ต้องมีการขออนุญาตจากผู้นำ และมีการให้เกียรติและยอมรับในขนบธรรมเนียมประเพณี การดำเนินกิจกรรมจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

2) ในการดำเนินงานของโครงการสถานีสานิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม ตามพระราชดำริฯ ตั้งขึ้นเพื่อป้องกันการบุกรุกทำลายป่าและทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมซึ่งมีพื้นที่ติดกับชายแดน ดังนั้น ปัญหาอุปสรรคย่อมมีอย่างหลากหลาย แต่การดำเนินงานต้องค่อยเป็นค่อยไป โดยส่งเสริมการเกษตร การป่าไม้ ซึ่งมีเจ้าหน้าที่บุคลากรที่มีความรู้ด้านวิชาการช่วยเหลือ แต่ยังคงเจ้าหน้าที่งานทางด้านสังคม ที่มีความเข้าใจในวิถีชีวิตของชุมชน ราษฎรมีการอพยพเข้าไปทำมาหากินในตัวเมืองมากขึ้น เกิดลัทธิเอาอย่าง ทำให้สังคมที่เกื้อกูลและประเพณีที่ดีงามจะไม่มีผู้สืบสานต่อ เห็นควรมีการสร้างงานโดยเฉพาะหนุ่มสาวที่เป็นอนาคตของราษฎรชนเผ่าลีซอต่อไป จากการศึกษาด้านต่าง ๆ ของผู้ทำการศึกษาวิจัย แต่ละคนแต่ละกลุ่มมุ่งศึกษาแต่ผลผลิตมวลรวมหรือความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุกันมาก ไม่ได้นึกถึงสภาพความสุขความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิตของชนเผ่าลีซอว่าคนเหล่านั้นมีความพึงพอใจในสิ่งใดบ้าง

3) ผลการศึกษาวิจัย ในครั้งนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในด้านการศึกษาหาข้อเท็จจริงจากสภาพการเปลี่ยนแปลงลงวิถีชีวิตของชาวเขาเผ่าลีซอบ้านแปกแซม จากความช่วยเหลือของโครงการสถานีสานิตฯ และโครงการต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน องค์กรท้องถิ่น ที่เข้าไปส่งเสริมพัฒนา ให้การเรียนรู้ สร้างจิตสำนึก และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่าง ๆ เป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ มีการปรับเปลี่ยน เกิดการเรียนรู้ เกิดจิตสำนึก สามารถนำไปสู่การการรักษาป่าต้นน้ำ ป่าไม้ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้อยู่ในสภาพที่ยั่งยืนเกิดผลกระทบในด้านดีที่ทำให้สภาพแวดล้อมคือสู่ธรรมชาติ ทำให้ชาวเขาเผ่าลีซอมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

4) ข้อเสนอแนะปัญหาซึ่งอาจเกิดขึ้นในโอกาสต่อไป หากโครงการหยุดยั้งหรือเลิกการดำเนินงาน ไม่มีการจ้างงาน ประชาชนขาดรายได้ ทำให้ครอบครัวขาดแคลนและยากจน พวกเขาจะกลับไปดำเนินชีวิตแบบเดิม กล่าวคือบุกกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อขยายที่ทำกินต่อไป แต่จากข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งนี้มีผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวว่า สามารถปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น คอยอ่างขาง คอยอินทนนท์ หรือพื้นที่สูงอื่นๆ ในภาคเหนือ ทั้งนี้เพราะบ้านแปกแซมตั้งอยู่ในเขตที่สูงมีภูมิประเทศ ภูมิอากาศและสภาพแวดล้อมต่างๆ คล้ายแหล่งท่องเที่ยวข้างต้น ปัจจุบันการคมนาคมไปยังบ้านแปกแซมสะดวก หากมีกิจกรรมการท่องเที่ยว จะช่วยให้ชาวบ้าน (ลีซอ) มีงานทำ มีรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมเพิ่มขึ้น (โยชิน จันทวี, 2548)

5.5 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาความก้าวหน้าในการพัฒนาส่งเสริมชาวเขาเผ่าลีซอบ้านแปกแซม ว่ามีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของสภาพป่าต้นน้ำ ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ หลังจากที่ได้รับ การสนับสนุนจากโครงการสถานีสาธิตฯ ว่าในอนาคตมีความเป็นอยู่ดีขึ้นหรือเลวลง เนื่องจากสภาพแวดล้อมมีกระแสการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงสาเหตุจากการได้รับผลกระทบจากสภาวะโลกร้อนและสภาวะการเปลี่ยนแปลงทุนนิยม วัตถุนิยม ตลอดจนนวัตกรรมใหม่ๆ ที่ได้เข้ามาสู่ชุมชน เพื่อนำผลการศึกษาไปสู่ขบวนการพัฒนาส่งเสริมหรือแก้ไขต่อไป

ด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจจริงของคณะทำงานและเจ้าหน้าที่ทุกส่วนที่ได้ร่วมมือร่วมแรงกันแก้ไขปัญหาก็กับราษฎรอย่างแท้จริง โดยการกำหนดให้มีความรับผิดชอบในการบริหารโครงการฯ ที่ชัดเจน เป็นขั้นตอน เปิดโอกาสให้ราษฎรเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน การพัฒนาแหล่งน้ำ ได้มีการปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำให้มีความอุดมสมบูรณ์ การทำฝายชะลอความชื้น (ฝายแม้ว) การส่งเสริมอาชีพ ได้มีการพัฒนาและส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ การปลูสัตว์ การปลูกไม้ผลพันธุ์ดีทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น การดำเนินการตามโครงการสถานีสาธิตฯ ไม่เพียงอาศัยความร่วมมือจากส่วนราชการและภาคเอกชนเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงความเข้าใจอันดีและความสุขสงบของราษฎรด้วย ต้องมีความร่วมมือจากประชาชน ยิ่งประชาชนไม่เข้าใจเกิดความระส่ำระสาย สับสน ก็ยังเป็นอุปสรรค เจ้าหน้าที่ทำงานก็ยิ่งทุ่มเทกำลังกาย กำลังสติปัญญา เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนและผลสำเร็จของโครงการฯ บัดนี้ เป็นประจักษ์แล้วส่วนหนึ่งว่า โครงการฯ ได้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือให้ราษฎรให้มีรายได้เพิ่ม มี

คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตลอดจนการรักษาสภาพป่าต้นน้ำ ป่าไม้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

เป็นที่น่าปลื้มปิติแก่ราษฎรบ้านแปกแซม ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อโครงการสถานีสาธิตฯ มีการดำเนินงานต่อเนื่องก้าวหน้าเป็นลำดับขั้นตอนมาตลอดร่วม 8 ปี ท่ามกลางความต้องการมีคุณภาพชีวิตที่ดี และร่วมรักษาสภาพป่าต้นน้ำ ป่าไม้ อนุรักษ์ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ราษฎรมีแหล่งรายได้ที่มั่นคงจนสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัว บางรายยังได้มีโอกาสแก่บุคคลในครอบครัวได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น

ทั้งนี้ด้วย “การให้และการเสียสละ” ทูมเทกำลังกาย กำลังใจ ความร่วมมือซึ่งกันและกันของส่วนราชการและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง และเหนือสิ่งอื่นใดด้วยพระมหากรุณาธิคุณอันล้นพ้นของ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงพระเมตตาให้การพัฒนาและส่งเสริมจนบังเกิดความสุข พอมิ พอยุ่ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อันเป็นผลสำเร็จเป็นกำไร ซึ่งเป็นที่ซาบซึ้งต่อพสกนิกรในพื้นที่ ด้วยความปิติสุขของราษฎร ก้าวต่อไปของโครงการฯ จะเป็นการขยายผลการดำเนินงานให้แผ่กว้างออกไปเพื่อเป้าหมายคือราษฎรและสภาพป่าต้นน้ำ ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมให้มีความเป็นอยู่และสภาพที่ดีขึ้นและยั่งยืนต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved